

УДК 378.036:371.11

Корольова І. І.*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ПОТРЕБ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкрито підходи до розв'язання проблеми формування духовних потреб у майбутніх менеджерів освітньої галузі у спадщині В. Сухомлинського. Обґрунтовується, що джерелом багатства духовного життя є інтелектуальна, неповторна педагогічна праця в колективі, яка полягає в постійному взаємообміні цінностями, створенні духу творчого пошуку. Єдність праці й духовного життя досягається під час отримання результату праці, який приносить естетичне задоволення, відчуття власної честі та гідності. Головною метою управлінської діяльності є створення атмосфери натхненної праці особистості й колективу, умов передання вищої людської цінності – майстерності, таланту старших поколінь молодшим.

Ключові слова: духовність, духовні потреби, духовне життя, управлінська діяльність, менеджери освітньої галузі.

Сучасний стан українського суспільства, його демократизація й інтеграція в європейське і світове співтовариство потребують зміни пріоритетів професійної підготовки сучасного студента в умовах вищої школи. Представники наукової спільноти наголошують, що сьогодення потребує не просто вдосконалення професійної підготовки, а й загальнокультурного розвитку особистості, який забезпечує високий ступінь творчої активності, професійної компетентності, мобільності й адаптивності до виробничих і соціальних вимог, що швидко змінюються [2, с. 94-99]. Успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, серед яких провідне місце посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації. Тому утвердження нової парадигми освіти зумовлює зміну підходів до формування особистості майбутнього фахівця. Отже, гостро постає проблема формування духовності молоді, оскільки пов'язана з таким поняттям, як формування особистості.

Питання духовності, духовних потреб вивчалось протягом багатьох століть. Про це свідчать праці педагогів минулого – Я. Коменського, Г. Песталоцці, А. Дистервега, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Вони одностайно виділили головні чинники, які впливають на духовне виховання учнів, – працю, сім'ю, школу, вчителя. На сучасному етапі проблема духовності висвітлюється в наукових доробках багатьох учених, серед яких І. Бех, І. Зеліченко, І. Зязюн, В. Кузь, О. Майкіна, І. Прокопенко, Г. Сагач, С. Соловейчик, О. Сухомлинська та ін.

Проте проблема формування духовних потреб у майбутніх менеджерів освітньої галузі не набула достатнього висвітлення. Тому метою дослідження є обґрунтування питання формування духовних потреб у майбутніх менеджерів освітньої галузі в спадщині В. Сухомлинського.

Педагогічне осмислення В. Сухомлинським духовності особистості збіглося в часі з найгострішою потребою сьогодення. Адже духовність – це фундаментальне надбання людини, в якому акумульовано всю людську культуру [1, с. 4]. Духовність – це творча спрямованість, наснага, енергія людини. Вона визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе як особистості.

Духовність – складна категорія, яка включає до своєї структури:

– індивідуальну вираженість людини, що визначається здатністю особистості як свідомого суб'єкта розуміти не тільки оточуючих, але й себе у своєму ставленні до оточуючих;

* © Корольова І. І.

- духовні потреби – це внутрішній світ людини, її морально-етичні цінності, уміння людини оцінювати навколишній світ, людське оточення;
- пізнавальні потреби – це жага до пізнання, підвищення свого інтелекту, потреба людини у навчанні;
- соціальні потреби – це соціальний успіх людини, уміння жити в суспільстві за його законами і водночас виявляти інтерес, чуйність, допомогу іншим;
- потреба самоактуалізації людини – це потреба в розумінні особистого шляху, реалізація своїх можливостей і здібностей;
- потреба діяльності людини – це потреба в організаційній роботі, розуміння завдань, які ставить перед людиною суспільство, і в свою чергу виконання обов'язків, які постають перед людиною.

Потреби людини треба розглядати як особливий психологічний стан індивіда, як неспіввіднесеність у психіці особистості внутрішніх і зовнішніх умов діяльності, як джерело активності людини. Для видатного педагога важливо, щоб в особистості сформувався уявлення про матеріальні та духовні цінності, які мають існувати у внутрішньому її світі.

Таким чином, критеріями духовності можна визначити:

- орієнтацію людини на вищі естетичні цінності, вчинки по совісті (емоційне оцінюванню самого себе);
- ставлення людини до громадської діяльності (відповідальність перед матеріальними та духовними цінностями людства);
- прагнення особи до пізнання (до глибокого осягнення цінностей, матеріальних та духовних скарбів людства);
- розуміння людиною сенсу буття (самореалізація).

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що професійну підготовку необхідно здійснювати на високому науково-теоретичному і методичному рівні, «розвивати в осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, самостійність, ініціативу, творчі здібності» та ін. [3]. У зв'язку з цим особливого значення в підготовці майбутніх фахівців в умовах реформування освітньої сфери набуває питання формування духовних потреб.

Духовні потреби людини – це потреби пізнавати навколишній світ і себе самого, прагнення до самовдосконалення та самореалізації. Вони полягають в самовираженні через творчість. Це потреба реалізувати все, на що здатна людина, актуалізувати свою креативність. До духовних потреб належать спілкування (обов'язки, права та ін.), самовираження (у спорті, мистецтві, науці та ін.), самоствердження (повага, визнання та ін.).

Питання формування духовних потреб та високих якостей особистості педагога посідають чільне місце в працях В. Сухомлинського. Він зазначав, що «духовний рівень вчителя і культура педагогічної творчості підвищуються, і перед директором школи виникає небезпека відстати від передового краю педагогічної науки, якщо він буде насамперед господарником, адміністратором» [6, с. 7].

Видатний педагог звертає увагу, що діяльність і поради керівника освітнього закладу стануть ефективними, якщо він сам аналізуватиме свою діяльність. Духовні потреби фахівця зумовлені внутрішнім його світом, прагненням до самооцінки, самозаглиблення. Такі потреби спонукають до виявлення певного рівня мистецтва, залучення до культури заради внутрішнього духовного спонукання, прагнення зрозуміти сенс діяльності, у цілому свого існування. В. Сухомлинський наголошує на необхідності володіння високим рівнем професійної майстерності управлінця.

Творчість, майстерність, мистецтво – це провідні складники високої якості будь-якої конструктивної діяльності. Вагомим інструментом педагогічної діяльності є педагогічне спілкування, що має викликати в учасників гуманістичного процесу прагнення до навчання, самоосвіти, творчості. Одним зі шляхів формування духовної потреби він

вбачав зацікавлення читанням наукової літератури, наголошуючи на тому, що «книга входить у духовний світ особистості» [6, с. 88].

Просвітитель наголошував: якщо є бажання бути «гарним директором, прагніть насамперед бути гарним педагогом – гарним учителем-дидактом і гарним вихователем не тільки по відношенню до дітей... Учителем учителів – тільки учитель учителів і є справжнім керівником...» [там само, с. 9-10].

При цьому важливим моментом є здатність педагога передбачати результати своєї діяльності. Адже лише ту активність суб'єкта доцільно називати працею, що характеризується свідомим передбаченням соціально-ціннісного результату, обов'язковості досягнення поставленої мети, усвідомлення міжособистісних виробничих відносин [4, с. 61-68].

Праця вчителя є системою дій, спрямованою на досягнення професійних цілей для виконання низки завдань. Професійне завдання в праці педагога відрізняється від інших тим, що воно має безліч способів розв'язання, завдяки чому виявляється індивідуальний стиль педагогічної діяльності [5]. Тому, зважаючи на зазначене, професійну підготовку слід здійснювати на основі системного підходу.

Такої думки дотримувався і педагог-новатор В. Сухомлинський, наголошуючи на необхідності багатосторонньої підготовки директора школи, яка дозволяла б йому знати не тільки програму навчальних предметів, а й бути досвідченим у нових здобутках наук, уміти керувати навчальним процесом, шляхом розуміння усіх його складових та у цілісності; уміти розбиратися у складності і багатогранності педагогічних явищ, з яких складається життя і праця вчителів і учнів, їх інтелектуальний, моральний, естетичний, фізичний розвиток і вдосконалення; уміти здійснювати аналіз власної діяльності та діяльності учнів й учителів; уміти «звертатися до розуму та серця вихованця»; уміти використовувати систему методів дослідження.

Підготувати фахівця з такими здатностями та вміннями можливо за умови безпосереднього залучення до активної педагогічної діяльності під час виробничої практики, що складається з модулів фахової, управлінської та виховної діяльності. Практика відіграє системоутворювальну роль серед усіх форм навчальної діяльності студента у вищому навчальному закладі, забезпечує безперервність і послідовність формування вмінь і навичок, професійне і духовне становлення особистості майбутнього менеджера освітньої галузі.

На думку В. Сухомлинського, «духовне життя – це постійне збагачення інтелекту» [6, с. 67]. Видатний педагог звертав увагу на те, що знань завжди недостатньо, вони потребують постійного поновлення та збагачення. І вчитель може бути джерелом знань для вихованців за умови знаходження в атмосфері багатого, цікавого, багатогранного духовного життя. А керівник освітнього закладу мусить створити обстановку багатого духовного життя.

Людині властиві духовні потреби, що мають суспільно-культурне походження. Духовне споживання – процес задоволення духовних потреб людини. Найважливішими духовними потребами людини є пізнавальна потреба, потреба в спілкуванні, естетична потреба, за якої набувається задоволення у процесах пізнання (навчання) і діалогічного спілкування, побудованих на засадах взаєморозуміння, взаємопідтримки, співтворчості.

На відміну від матеріальних цінностей, духовні в процесі їх споживання не зникають – вони стають частиною духовного світу людини, духовно збагачують його. При цьому сприйняття, осмислення духовних цінностей суб'єктивне: воно пов'язане з неповторним індивідуальним досвідом людини. Саме тому духовне споживання часто є творчим процесом, що призводить до вдосконалення особистісних характеристик людини. Педагог-новатор підкреслював, що «духовне багатство педагогічного колективу – це постійний обмін цінностями» [6, с. 77], який реалізується під час творчого спільного пошуку, дослідження.

Специфіка споживання духовних цінностей багато в чому визначається рівнем освіти та загальної культури вчителя, а саме педагогічної культури. Чим вище освітній та загальнокультурний рівень особистості, тим більш актуалізовані в нього духовні запити, тим більш високі вимоги висуває він до якості споживаних духовних цінностей. Тому формування педагогічної культури кожного вчителя та всього педагогічного колективу – одне зі складних завдань керівництва в освіті, яке необхідно вирішувати шляхом глибокого наукового аналізу, визначення перспектив вдосконалення педагогічного процесу.

Багаторічний досвід роботи директором Павлівської сільської школи видатного педагога призвів до глибокого переконання, що колектив учителів і учнів – це єдине ціле, яке існує в атмосфері взаєморозуміння і співтворчості. Цього вимагає навчання як складний процес людських взаємовідносин. Василь Олександрович застерігав від небезпеки відхилення від духовності у вихованні, підміни справжньої поваги до особистості дитини поступливістю чи авторитарним впливом або примусом, адже це принижує людську гідність. Без поваги до себе та інших він не бачив моральної чистоти та духовного багатства особистості. Адже переживаючи потребу в об'єктивному, справедливому ставленні щодо себе, будь-хто мусить бути справедливим до інших і доводити її необхідність під час установа міжособистісних стосунків у будь-якій діяльності з точки зору певних уявлень про норми, права, ідеали тощо.

Отже, В. Сухомлинський усією своєю спадщиною доводить, що джерелом багатства духовного життя є інтелектуальна, творча, неповторна педагогічна праця в колективі, яка полягає в постійному взаємообміні цінностями, створенні духу творчого пошуку. Єдність праці і духовного життя досягається під час отримання результату праці, який приносить естетичне задоволення, відчуття власної честі та гідності.

Головною метою управлінської діяльності менеджерів освітньої галузі є створення атмосфери інтелектуальної, цікавої, натхненної праці – великого духовного багатства особистості й колективу; умов передання найвищої людської цінності – майстерності, таланту старших поколінь молодшим; створення творчого ядра педагогів, натхнених гуманною ідеєю – виховання людини, де важливого значення набуває особистість керівника, управлінця, духовно багатого, інтелектуально своєрідного, яскраво моральної, здатної поважати та виховувати своїх вихованців.

Творче використання теоретичних положень і практичного досвіду В. Сухомлинського з питань формування духовності потребує більш ґрунтовного вивчення з метою визначення організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутнього менеджера освітньої галузі як компетентного, активного, творчого, водночас і конкурентоспроможного фахівця, що і буде здійснено в подальших дослідженнях.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності : наук. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Доброскок І. Підвищення професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів як необхідна умова їх готовності до майбутньої професійної діяльності / І. Доброскок // Науковий вісник Чернівецького університету [«Педагогіка та психологія»]. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 94–99. – (Вип. 363).
3. Закон України про вищу освіту, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
4. Климов Е. А. Введение в психологию труда : [учебное пособие для вузов по спец. «Психология»] / Е. А. Климов. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 197 с.
5. Кузьмина Н. В. Формирование педагогических способностей / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1969. – 98 с.
6. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы. – 2-е изд. / В. А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1982. – 206 с.

Королёва И. И.

**ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ У БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ В НАСЛЕДИИ В. СУХОМЛИНСКОГО**

В данной статье раскрыты подходы к решению проблемы формирования духовных потребностей у будущих менеджеров образовательной сферы в наследии В. Сухомлинского. Обосновывается, что источником богатства духовной жизни есть интеллектуальная, неповторимая педагогическая деятельность в коллективе, которая состоит в постоянном взаимообмене ценностями, создании духа творческого поиска. Единство труда и духовной жизни достигается во время получения результата труда, который приносит эстетическое удовлетворение, чувство чести и собственного достоинства. Главной целью управленческой деятельности есть создание атмосферы вдохновенного труда личности и коллектива, условий передачи высшей человеческой ценности – мастерства, таланта старших поколений младшим.

Ключевые слова: духовность, духовные потребности, духовная жизнь, управленческая деятельность, менеджеры образовательной сферы.

Koroleva I. I.

**PROBLEM OF FORMING OF SPIRITUAL NEEDS OF FUTURE MANAGERS OF EDUCATIONAL
SPHERE IN HERITAGE OF V. SUKHOMLYNSKIY**

In this article the approaches to solving the problem of forming of spiritual needs of future managers of educational sphere in heritage of V. Sukhomlynskiy are done. They can provide ability of students to get knowledge, to communicate, to create. It is noted the spiritual needs of human nature, which has social and cultural origins. The most important spiritual needs are his (her) cognitive needs, the need of communication, aesthetic need. V. Sukhomlynskiy through all his works proves that the source of wealth of spiritual life is intelligent, creative, unique pedagogical work in a team, in constant interchange of values which can create the spirit of creative search. The unity of labor and spiritual life is achieved while obtaining the result of work that brought aesthetic pleasure, sense of honor and dignity. The main goal of administrative activity of management education is the process of creation of atmosphere of intellectual, interesting, inspiring work – the great spiritual wealth of individuality and collective, conditions of transfer of the highest human value – excellence, creation of a creative core and it can inspire teachers, it can give them an idea of humane-educational rights, that is important for personality of a leader, manager, spiritually rich, intellectually original, brightly moral, able to respect other point of views. The creative use of V. Sukhomlynskiy's theoretical positions and practical experience on questions of forming of spirituality and spiritual necessities will assist the improvement of professional preparation of future managers of educational industry.

Keywords: spirituality, spiritual needs, spiritual life, management activities, manager of educational sphere.

УДК 371.11

Одайник С. Ф.*

**ВИКОРИСТАННЯ В РОБОТІ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ
ІДЕЇ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті розглянуто деякі засади концепції «гуманної» педагогіки В. Сухомлинського; обґрунтовано сутність, зміст і форми гуманістичного виховання школярів, наслідком якого є утвердження в освітньому закладі загальнолюдських духовних цінностей, визнання прав особистості дитини; викладено принципи педагогічної діяльності керівника навчального закладу, що ґрунтуються на любові до дітей, толерантності, спільній творчій праці, коректності, компетентності, умінні створювати навколо себе позитивну атмосферу для всіх суб'єктів освітнього процесу. Доведено, що впровадження й творче використання

* © Одайник С. Ф.*